

PROSINEC 2018

OBSAH

- O čem se psalo v prosinci 2018
- Inspirující vědkyně roku
- Perličky roku
- Aktuality

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

děkujeme vám za zachování přízně v roce 2018 a trůfáme si doufat, že s námi vytrváte i nadále. Ačkoli obsah prosincového newsletteru vypadá úsporně, zdání trochu klame. Pokusily jsme se shrnout pozitivní zprávy roku 2018 a připomenout úspěchy vědkyň a nadaných studentek, a texty se trochu natáhly. Věříme, že to není úplně na škodu. V případě, že byste i po přečtení newsletteru chtěli odpočívat od pohádek a dalších svátečních radovánek a během roku jste nezvládli dorazit na některou z celé řady našich akcí, doporučujeme vám podívat se na záznamy na našem [youtube kanále](#), kde najdete samozřejmě i videa z akcí podstatně starších.

Klidné svátky, šťastný nový rok a inspirativní čtení přeje

Hana Tenglerová

Čtenost vědeckých článků a hodnocení

Výsledky výzkumu založeného na datech o více než 1,3 milionu článků ve stovce vědeckých oblastí autorek a autorů pěti vybraných zemí (USA, UK, Španělsko, Turecko a Indie) naznačují, že hodnocení vědecké práce založená čistě na citacích vedou k přehlížení širšího dosahu práce vědkyň. Analýzou vzorku článků z roku 2014 v databázi Mendeley bylo zjištěno, že články, jejichž autorkami jsou ženy, přitahují větší pozornost studujících a začínajících vědkyň a vědců než články psané muži. Podrobnosti na webu timeshighereducation.com, popř. ve výzkumném článku časopisu Journal of Altmetrics.

Filosofický kánon nebyl vždy tak evropský a mužský

Norský historik Dag Herbjørnsrud píše v textu *První ženy filosofie* o evropských, ale především neevropských myslitelkách – od Číny a Indie, přes Střední Východ až po Jižní Ameriku –, které byly významné a ve své době uznávané.

Ani Evropa nebyla původně tak zaostalá, aby si jejich přínosu úplně nevšimla. Od počátku 19. století ale začala evropská filosofická kurikula práci myslitelů a také myslitelů z jiných kultur přehlížet. Vytvořil se tak evropocentrický kánon, který lépe vyhovoval imperiální, rasistické a patriarchální éře. Nechyběly ani názory, že filosofie je výlučně produktem evropských mužů.

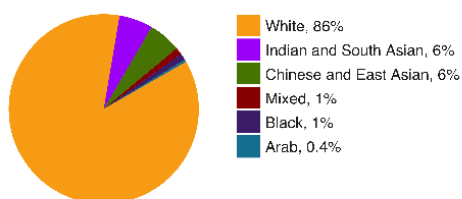
Dnešní filosofie se konečně tohoto omezeného pohledu na sebe samu pomalu začíná zbavovat a také roste podíl žen, včetně těch z etnických minorit, které v ní působí. Data nicméně ukazují, že především ženy jiné barvy pleti než bílé jsou v Evropě i USA lépe zastoupeny v přírodních vědách než v historicky nejstarší vědecké disciplíně. Žádné jiné odvětví humanitních věd na tom není, co do pestrosti osnov, studentstva a profesorského sboru tak špatně. Nyní, dvě století po vzniku nového ideologického kánonu, není divu, že ženy narozené v Asii, Africe nebo Latinské Americe před 19. stoletím stále ve filosofickém kánonu chybí. Tyto ženy se věnovaly nejnaléhavějším otázkám své doby a artikulovaly filosofické odpovědi, které je třeba diskutovat i v 21. století. „Filosofie byla kdysi i ženským světem. Je na čase, aby si ženy znovu vydobily ztracenou říši,“ uzavírá Dag Herbjørnsrud svůj text. Celý článek [zde](#).

Akademici a akademičky z etnických minorit vydělávají méně

Majority of academics are white

Percentage of Russell Group academic staff in each ethnicity, excluding those who refuse to say or do not identify

Source: BBC Freedom of Information requests of 22 Russell Group universities [BBC](#)

méně. Průzkum byl realizován po té, co Britská vláda přišla s plánem zveřejňovat u společností s více než 250 zaměstnanci/kyněmi platy s rozlišením podle etnicity. Podrobnosti [zde](#).

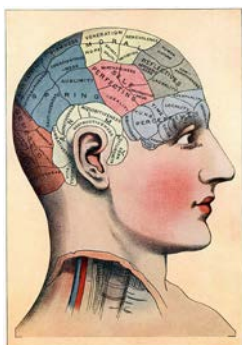
BBC rozeslala 24 nejvýznamnějším britským univerzitám (z tzv. [Russell Group](#)) žádost, aby jí na základě svobodného přístupu k informacím poskytly údaje o průměrných mzdách svých akademických zaměstnanců a zaměstnankyň. Dvacet dva univerzit odpovědělo a výsledky nejsou nijak povzbudivé. Průměrný roční plat bílých akademiků/ček byl 52 tisíc liber, černošských akademiků/ček 38 tisíc liber a u akademiků/ček s arabskými kořeny 37 tisíc liber. Ve srovnání s bílými muži pak vydělávaly bílé ženy o 15 %, Asiatky o 22 % a černošské ženy o 39 % méně.

Útoky na legitimitu genderových studií

Server insidehighered.com si všímá útoků na představitelky, instituce i obor gender studies od Maďarska po USA a Brazílii. Útoky mají různé formy: od celkového zákazu oboru, přes zastrašování a pálení fotografií konkrétních osob jako čarodějnic, až po napadání v médiích. Máme tu hnutí, které je složené z různých aktérů, kteří vnímají genderovou teorii jako společného nepřítele, proti kterému bojují. Motivací přitom není, zdá se, jen neporozumění genderovým studiím jako standardní kritické sociálně-vědní disciplíně či slepota ke strukturálnímu a symbolickému nerovnoměrnému, která často vede k domněnkám, že ženy a muži si již jsou v dnešní společnosti rovni a mají rovné šance rozvíjet se ve všech společenských oblastech. Mnozí představitelé a představitelky tohoto „antigenderového“ hnutí dávají spíše najevo, že chtějí navrátit „staré pořádky“ prostřednictvím umlčování a eliminace oponujících názorů. Podrobnosti [zde](#).

Můžeme konečně přestat mluvit o mužských a ženských mozcích?

Současný výzkum ukazuje jasněji než kdy jindy, že představa, že pohlaví určuje základy mozkové struktury a chování, je mylná. Mozky a chování jsou produktem, kombinací vědomých interakcí nesčetných kauzálních vlivů, které sice zahrnují faktory spojené s pohlavím, ale zároveň jdou i za jejich hranice. Tvzení, že větší překryv genderových rolí v budoucnosti je nepravděpodobný z důvodu „přirozených“ rozdílů mezi pohlavími, se zaměřuje na rozdíly v průměrech v populaci. Ale svět je obýván jednotlivými lidmi, jejichž jedinečnou mozaiku charakteristik nelze předpovědět na základě pohlaví. Takže raději pokračujeme v překonávání stereotypů, předpojatosti, diskriminace a strukturálních překážek, než abychom se spokojili tím, že to, co determinuje sociální struktury, je pohlaví. Více na webu nytimes.com.

Jak předpojatost a nedostatek diverzity poškozuje vědu

Implicitní předsudky jsou hluboko v nás. Máme je všichni. Jejich existenci potvrzuje celá řada studií, jejichž výsledky vysílají jasnou zprávu: práce žen ve vědě není hodnocena stejně jako práce mužů. Navíc se tyto předsudky týkají i osob jiné než bílé barvy pleti a LGBTQ+ osob. Většina lidí si vlastních předsudků není vědoma, a pokud si myslíte, že jste zcela bez předsudků, pak jste součástí problému. Vědecká kultura potřebuje změnu a pouhé zaměření se na nábor méně zastoupených skupin osob nepomůže. Tyto osoby budou vědu opouštět, pokud se tam dál bude dít sexuální obtěžování a nebudou dostávat za svoji práci zasloužený kredit. Uznání existence implicitních předsudků a podpora diverzity je nejen předpoklad lepší vědy, je to první krok k nápravě vědecké kultury. Píše se scientificamerican.com.

Hubblův teleskop zavedl anonymní hodnocení

Analýzy žádostí o využití Hubbleova teleskopu pro výzkumné účely z předchozích let ukázaly, že návrhy projektů vedených muži měly stabilně vyšší úspěšnost. Během jednoho z hodnocení bylo až 50 % času panelu věnováno diskuzím o osobách navrhovatelů, což odvádělo pozornost od samotných návrhů výzkumu. Instituce se proto rozhodla k celkové anonymizaci hodnotícího procesu. Výsledkem je narovnání míry úspěšnosti žadatelek a žadatelů. Podrobnosti [zde](#).

Před 350 roky získala doktorský titul první žena, Benátčanka [Elena Lucrezia Cornaro Piscopia](#). Doktorát z filosofie jí udělila Univerzita v Padově poté, co úspěšně složila ústní zkoušku na téma Aristotelových pozdějších analýz a fyziky. Letos také uběhlo 120 let od doby, kdy [Marie Curie-Sklodovská](#) izolovala polonium. Před 100 lety pak publikovala fenomenální matematická [Emmy Noether](#) první ze svých teorémů. Pojmové pojetí algebry Noetherové vedlo k základům zákonů jednotné algebry, geometrie, lineární algebry, topologie a logiky. A sté narozeniny zároveň oslavila matematická, jejíž výpočty orbitální mechaniky byly zásadní pro první americké lety do vesmíru s lidskou posádkou. [Katherine Johnson](#) stála u počátků využívání počítačů v NASA, podílela se na misích Mercury, Gemini a Apollo a pracovala na plánech na misi na Mars. V roce 2016 se její příběh stal volnou předlohou pro hlavní postavu filmu [Hidden Figures](#).

Rok 2018 byl bohatý nejen na kulatá výročí, ale také na vědecké úspěchy žen. Pojďme si některé z nich připomenout a velmi se předem omlouváme, pokud na někoho nechtěně zapomeneme

Nobelovu cenu spolu se svými kolegy získaly dvě vědkyně: za řízenou evoluci enzymů chemička [Frances H. Arnold](#) z California Institute of Technology – Caltech a za revoluci v oblasti laserové techniky fyzička [Donna Strickland](#) z Univerzity Waterloo. Pozornost médií v tomto roce upoutala i fyzička [Jocelyn Bell Burnell](#), která částku 2,3 milionu liber, spojenou se ziskem *Zvláštní průlomové ceny za objev v základní fyzice*, věnovala na podporu vědeckých kariér žen, osob z etnických menšin a studujících z řad uprchlíků. „Sama peníze nechci ani nepotřebuji a tohle byl nejlepší způsob, jak je využít.“ Osoby z méně zastoupených skupin podle ní přinesou do fyzikálního výzkumu nové myšlenky, podobně jako ona kdysi při objevu pulsarů, [řekla BBC](#).

V České republice vzbudil zaslouženou pozornost úspěch jaderné chemičky **Martiny Benešové**, která působí v německém Heidelbergu a objevila radioterapeutikum proti rakovině prostaty. O jejím úspěšném výzkumu, jehož výstup je krytý patentem a nyní prochází poslední fází klinického testování, v listopadu napsal [DeníkN](#). Slovenská biochemička **Zuzana Kečkéšová** zase během svého působení v Massachusettském technologickém institutu objevila bílkovinu, která působí proti rakovině. Nyní založila vlastní laboratoř a ve výzkumu bude pokračovat v Praze (více [zde](#)). Další letos oceněnou vědkyní je chemička **Ivana Mejdrová**, která se svými kolegy vyvinula doposud nejúčinnější látky na světě proti pikornavirům, tedy proti rýmě, encefalitidě a hepatitidě. Za svůj objev [převzala cenu za farmacii](#). Úspěch slavila také [Kateřina Sam](#) z Biologického centra Akademie věd ČR, která [získala](#) prestižní ERC Startovací grant.

Ani v juniorské kategorii nebylo nouze o hvězdy. Cenu Česká hlavička v roce 2018 získala **Sylva Neradová** z gymnázia Pardubice, která objevila způsob testování a následně i funkci dvou enzymů kvasinek způsobujících infekce kůže a tkání. „Není pravidlem, aby studentka 2. ročníku gymnázia byla uvedena jako první autorka odborného článku spolu se starší kolegyní. Článek byl přijat k publikaci v mezinárodním impaktovaném časopise,“ konstatuje se na [webu soutěže](#). Rozhovor s ní [vedly](#) Události komentáře na ČT.

V soutěži robotů ČVUT pro studující na druhém stupni základních škol exceloval v roce 2018 dívčí tým. **Alena Gorčíková**, **Elisabet Truhlářová** a **Vu Hoang Anh** zvítězily v konkurenci 97 týmů. Letos

měla týmy zkonstruovaná robotická vozítka za úkol samostatně projet trasu barevného bludiště. Poloha barevných polí se v průběhu jízdy měnila a každý robot navíc vezl kostičky lega, které musel po jedné umisťovat na každém druhém zeleném poli. Dívčí tým úkol zvládl a jako jediný přišel s atypickým řešením rozvážení kostiček po ploše – zkonstruoval speciální otáčivý zásobník (podrobnosti [zde](#)).

Devatenáctiletá biochemička [Karina Movsesjan](#), která již na střední škole publikovala svůj výzkum v mezinárodních vědeckých časopisech a zvítězila v soutěžích Intel ISEF 2017 a European Union Contest for Young Scientists, byla v roce 2018 zařazena do žebříčku [Forbes 30 pod 30](#). Rozhovor s ní v pořadu [Interview ČT24](#) vedl Daniel Stach.

Doktorandka Fakulty mechatroniky, informatiky a mezioborových studií Technické univerzity v Liberci **Markéta Klíčová** [zvítězila](#) v českém kole soutěže Falling Walls Lab, kde představila svůj vynález biodegradabilní nanovláknenné náplasti, která usnadňuje hojení po operacích tlustého střeva. Ve světovém finále v Berlíně pak získala [cenu diváků](#).

V oblasti popularizace nás také nemohlo nepotěšit, že na naše pozvání navštívila ČR **Angela Saini** a uvedla tu český překlad knihy [Od přírody podřadné: Jak se věda mylíla v ženách](#). Máme radost, že je kniha téměř rozebrána a budeme pracovat na dotisku. Rozhovor s touto britskou novinářkou a popularizátorkou vědy uveřejnil například [Respekt](#). V jejích šlépějích se letos vydala další kniha s názvem *Testosteron Rex* profesorky historie a filosofie vědy **Cordelie Fine**, která [získala](#) prestižní cenu britské Královské společnosti. Kniha o hormonech a jejich vlivu na lidské chování si získala porotu svým vědeckým přístupem k genderovým stereotypům a naléhavou výzvou ke změně přístupu v této oblasti. Předseda poroty, paleontolog Richard Fortey, knihu popsal jako "třaskavou kritiku teorie o mužích z Marsu a ženách z Venuše."

V končícím roce 2018 chceme také velmi ocenit hlasy vědkyň, které veřejně vystoupily s kritikou současné situace ve vědě. Ať již se jedná například o [Alici Dvorskou](#), [Kateřinu Falk](#) ([zde](#) a [zde](#)), [Janu Seqi Lukavskou](#) či rovnou [iniciativu na podporu vědkyň matek: VĚDMA](#) (v rozhovoru např. [Klára Petrželková](#)). Náš výzkum akademických drah a bariér rovných příležitostí v mnoha ohledech jejich postřehy potvrzuje ([výzkumné zprávy](#) [zde](#) a popularizační výstupy [zde](#)). Děkujeme těmto ženám za to, že otvírají významná témata a problémy české vědy a zvyšují jejich viditelnost a potřebu hledání řešení. V neposlední řadě díky všem Vám, kdo nás podporujete, všem vědkyním a těm, kdo nám fandí. Držíme palce a přežeme hodně sil do nového roku!

Pozitivních zpráv není nikdy dost. Přidáváme proto výběr fajn událostí a aktivit, které si z minulého roku vybavujeme. Velmi oceňujeme iniciativu Masarykovy Univerzity, která podporuje návrat vědkyň z rodičovské. U interní grantové agentury nyní mohou úspěšné týmy získat dotaci půl milionu korun, pokud bude v projektu na významné pozici působit žena, která se vrací z rodičovské (více info [zde](#)). Radost nám také udělal přístup Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, který usnadňuje dřívější návrat z rodičovské prostřednictvím podpory soukromého hlídání dětí do věku 3 let. Program běží už rok a v současnosti jej využívá dvacítko žen. Výše podpory se odvíjí od velikosti úvazku, při plném se jedná o 12 500 Kč měsíčně. Ročně instituce na podporu návratu z rodičovské vydá zhruba 2 miliony korun. Dobrá zpráva přišla i z Filosofické fakulty UK, kde [byl](#) obnoven denní provoz dětského koutku.

Vláda začátkem ledna schválila plán Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, který se věnuje rozvoji lidských zdrojů a genderové rovnosti ve výzkumu (viz [zde](#)). Řada institucí díky Operačnímu programu výzkum a vývoj pro inovace aktuálně usiluje o získání tzv. [HR Award](#) ([Mendelova univerzita](#) a dvě části [Západočeské univerzity](#) ji již získaly!). Ministerstvo také letos mimo jiné věnovalo pozornost tématu sexuálního obtěžování, přičemž informovalo vysoké školy o možnostech ošetření problematiky a uspořádalo na toto téma dva semináře (záznam [zde](#)). Technologická agentura ČR letos vypsala výzvu v rámci mezinárodního schématu ERA-NET Cofund, která se zaměřila na podporu projektů integrujících poznatky z oblasti vlivu pohlaví a genderu (viz [zde](#)) a vyhlásila také druhou veřejnou soutěž programu ZETA, jehož cílem je podpora začínajících vědkyň a vědců a rovných příležitostí (viz [zde](#)).

V oblasti médií a popularizace stojí v roce 2018 za zmínku seriál Českého rozhlasu Plus [Ženy tři republik](#), který se v řadě svých dílů věnuje také vědeckým osobnostem, například Růženě Vackové, Gertě Coriové, Adéle Kochanovské, Julii Moschelesové a dalším. Příkladem nestereotypní sympatické reklamy se tentokrát blýskl [Plzeňský prazdroj](#). Velmi fandíme také aktivitám [Společnosti pro queer paměť](#), která pracuje na zaznamenávání vzpomínek LGBTI seniorů a seniorek a na vybudování archivu a muzea queer paměti. Rozhovor s historičkou a historiky, kteří za projektem stojí, si přečtete [zde](#).

Víte o něčem dalším, zajímavém? Dejte nám vědět na nkc@soc.cas.cz nebo nám napište do zprávy na [Facebooku](#) či na [Twitter](#).

Co je genderová dimenze výzkumu?

Brožurka stručně představuje nové případové studie, v nichž byl zohledněn vliv genderu a pohlaví ve výzkumu a inovacích. V oblasti výzkumu zdraví například tematizuje různé reakce žen a mužů na stres, v oblasti zemědělského výzkumu a stravování upozorňuje na to, že diety jsou často nesmyslně genderované (salát pro ženy, maso pro muže). V oblasti energetiky zase upozorňuje na studii, která zjistila, že ženy mají sice tendenci měnit své návyky v souvislosti se snahou uspořit energii více než muži (např. méně jezdit autem, jíst méně masa a šetřit energii snížením teploty v místnostech nebo praním na nižší stupně), ale že dopady programů úspory energie vedou ke zvýšení pracovní zátěže žen a ženy jsou také negativněji ovlivněné nižšími teplotami vnitřního prostředí. Tyto poznatky je tedy nutné brát v potaz při vymýšlení těchto programů, aby nedocházelo ke snížení kvality života žen. Další příklady z oblasti dopravy, životního prostředí a klimatu nebo bezpečnosti [zde](#).

Příručka pro posílení diverzity v informatice

Univerzita v Brémách publikovala na svém webu příručku pro vyhodnocení a integraci perspektiv genderu a diverzity do výuky informatiky. Publikace si klade za cíl zpřístupnit informatiku a vytvořit rozmanitější obraz o ní a lidech v ní. Tematicky se věnuje například umělé inteligenci, digitálním médiím, automatizaci či bezpečnosti. Ke stažení (v německém jazyce) [zde](#).

Zpráva Evropské ženské lobby o ženských právech

Evropská ženská lobby, která již 25 let sdružuje stovky organizací věnujících se ženským právům a rovnosti žen a mužů, v prosinci vydala [zprávu](#) o situaci v zemích střední a východní Evropy, na Balkánu a v Baltickém regionu. Součástí zprávy jsou doporučení určená evropským a národním autoritám.

Dotazníkové šetření EPWS

Evropská platforma žen ve vědě právě provádí celoevropské šetření zaměřené na potřeby evropských vědkyň všech oborů a kariérních stupňů, na zlepšení pracovních podmínek, na profesní síť a na definování budoucích cílů a úkolů EPWS. Data jsou sbírána anonymně. Více na webu [epws.org](#).

NEWSLETTER PROSINEC 2018

Měsíčník newsletter vydává Národní kontaktní centrum – gender a věda Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. ISSN 1801–7339.

Newsletter vychází s podporou grantu Inter-excellence LTI17013 a podporou RVO 68378025_Rozvoj výzkumné organizace_ SOU AV ČR.

Adresa redakce: Jilská 1, Praha 1 110 00

Redakce: Hana Tenglerová

Korektury: Alena Ortenová

K odběru newsletteru se lze přihlásit na webových stránkách www.genderaveda.cz

Sledovat nás můžete také na sociálních sítích:

